

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
Освітній рівень

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ

Галузь знань - 05 Соціальні та поведінкові науки
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність - 053 Психологія
Шифр і назва спеціальності

Шифр _____
номер ІНП

Виконала: студентка 2 курсу, група ППмз – 22-1 _____ Аліна ДУМАНСЬКА
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник доктор філософії з психології, доцент _____ Олена ПЕТЯК
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:
Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор

_____ Таїсія КОМАР
Підпис Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології».

Здобувач Аліна ДУМАНСЬКА

Керівник Олена ПЕТЯК

Кваліфікаційна робота включає 70 сторінок, 7 рисунків, перелік джерел посилання складає 70 найменувань.

Ключові слова: «креативність», «креативний тип мислення», «креативна уява», «креативні здібності», «креативний потенціал», «креативна компетентність», «структурні компоненти креативного типу мислення», «інтерактивна технологія».

Об'єкт дослідження: розвиток креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Предмет дослідження: особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

За результатами дослідження: здійснено теоретичне вивчення сутності понять «креативність» та «креативне мислення» у психолого-педагогічній літературі; охарактеризовано особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології; визначено психолого-педагогічні умови та структурні компоненти розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології; здійснено емпіричне вивчення особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології; розроблено інтерактивну технологію розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Одержані результати можуть бути використані як практичний супровід у професійній підготовці магістрів-психологів.

Дипломник _____ Аліна ДУМАНСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ	11
1.1 Сутність понять «креативність» та «креативне мислення» у психолого-педагогічній літературі.....	11
1.2 Характерні особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології	22
1.3 Психолого-педагогічні умови розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.....	28
Висновки до розділу.....	35
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ	36
2.1 Структурні компоненти розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.....	36
2.2 Методика дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології	41
2.2 Інтерактивна технологія розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.....	50
Висновки до розділу.....	60
ВИСНОВКИ.....	61
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ.....	63

ВСТУП

Динамічний розвиток нашої держави неможливий без удосконалення та модернізації системи вищої освіти. Модернізація системи вищої освіти передбачає впровадження інноваційних технологій в освітній процес та підвищення відповідальності за якісну підготовку майбутніх фахівців у сфері психології на рівні міжнародних вимог. Під впливом інноваційних процесів формується потреба у таких фахівцях, які володіють не лише фаховими компетентностями, але й креативним типом мислення, що проявляється прийняттям нестандартних рішень у професійній діяльності. Високий рівень професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері психології повинен базуватися на розвитку креативного типу мислення, що являється важливою складовою їх професійної компетентності.

Підвищення рівня конкурентоспроможності вимагає від майбутніх фахівців у сфері психології багатофункціональності. Головною умовою, що сприяє підвищенню ефективності професійної діяльності майбутніх фахівців у сфері психології є їх креативні прояви та рівень розвитку креативного типу мислення. Проте, незважаючи на значну зацікавленість науковців до проблеми креативності та розвитку креативного мислення, залишаються питання, що потребують комплексного вивчення. До них належать: неточність наукових підходів до характеристики сутності понять креативність та креативний тип мислення; нечіткість показників, що характеризують рівень розвитку креативного типу мислення; нечіткість факторів, що впливають на ефективність розвитку креативного типу мислення; відсутність чіткості щодо структури розвитку креативного типу мислення; відсутність адекватної моделі розвитку креативного типу мислення. Ці проблеми, значною мірою виникають через відсутність єдиного визначення сутності понять креативності та креативного типу мислення. Саме у даному контексті важливого значення набуває проблематика розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що розвиток креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології є довготривалим та безперервним процесом. Креативний тип мислення є мисленням вищого рівня, що пов'язане із створенням нових ідей у ході креативної діяльності. Даний тип мислення характеризується винахідливістю, здатністю мислити нестандартно та знаходити нові рішення у професійних ситуаціях. У професійній діяльності креативний тип мислення має важливе значення для досягнення ефективного результату майбутніми фахівцями у сфері психології та передбачає наявність нових способів вирішення професійних завдань. Фахівці з розвиненим креативним типом мислення є творчими та швидше реагують на вирішення проблеми новими способами. Креативний тип мислення є важливою складовою креативної компетентності та сприяє креативній діяльності, формуючи майбутніх фахівців у сфері психології бути готовими до пошуку різних варіантів вирішення професійних завдань.

На жаль, до сьогодні залишається невизначеною структурна модель креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології та недостатньо обґрунтовані психолого-педагогічні умови щодо його розвитку. Означенні питання потребують теоретичного дослідження проблеми розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Феномен креативного типу мислення, механізми його розвитку перебувають у полі зору вчених упродовж декількох століть та перебуває у колі уваги фахівців із різних галузей знань. З точки зору психолого-педагогічної науки креативний тип мислення характеризується швидкістю, гнучкістю, оригінальністю, винахідливістю, здатністю мислити нестандартно та знаходити нові рішення у професійних ситуаціях. Процес розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців у сфері психології має бути спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчально-професійній діяльності.

Теоретичне дослідження сутності поняття креативності та феномену креативний тип мислення представлено у працях таких науковців, як: А. Абрахам, Н. Аксініна, О. Антонова, А. Бабак, О. Байрамова, К. Балахтар, Ф. Баррон, Т. Біломеря, М. Валлах, Ф. Вільямс, Н. Вовчаста, І. Волощук, Т. Воробйова, В. Ворожбіт-Горбатюк, Дж. Гілфорд, С. Гончаренко, І. Гриненко, Л. Дерев'яна, Л. Дідковська, С. Дімітрова-Бурлаєнко, І. Дроздова, О. Дунаєва, Н. Жидкова, А. Міллер, С. Загурська, Є. Заїка, І. Зуєв, Т. Зімовіна, Л. Калініна, Р. Кириченко, В. Клименко, В. Козленко, Л. Корольова, Н. Курмишева, О. Куцевол, В. Моляко, О. Нікітюк, К. Ніколенко, В. Павленко, О. Передерій, О. Пометун, Г. Пономарьова, К. Роджерс, Л. Рябовол, Н. Саприкіна, І. Свидрук, Н. Сегеда, І. Сисоєва, О. Смалько, Р. Стренберг, С. Тейлор, С. Терещенко, Е. Торренс, В. Фрицюк, Т. Яковенко та ін.

Теоретичне вивчення розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології дало змогу виявити певні суперечності, а саме: між практичною підготовкою майбутніх фахівців у сфері психології та реальними вимогами до професії психолога на сучасному ринку праці; між практичною підготовкою майбутніх фахівців у сфері психології та недостатньою орієнтованістю вишів на креативну діяльність; між усвідомленням розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології та недостатньою реалізацією інтерактивних форм, методів, технологій навчання в освітній процес, що сприятиме креативній діяльності, формуючи майбутніх фахівців у сфері психології бути готовими до пошуку різних варіантів вирішення професійних завдань.

Важливість та актуальність окреслених завдань, зумовили вибір теми дослідження: **«Особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології».**

Об'єкт дослідження: розвиток креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Предмет дослідження: особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Мета дослідження: здійснити теоретико-емпіричне дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології та розробити інтерактивну технологію розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичне вивчення сутності понять «креативність» та «креативне мислення» у психолого-педагогічній літературі.

2. Охарактеризувати особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

3. Визначити психолого-педагогічні умови та структурні компоненти розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

4. Здійснити емпіричне вивчення особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

5. Розробити інтерактивну технологію розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Гіпотеза дослідження: розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології сприятиме ряд умов, а саме: врахування структурних компонентів розвитку креативного типу мислення та впровадження інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

У роботі застосовано такі **методи дослідження:**

- *теоретичні:* вивчення наукових підходів до сутності понять: «креативність», «креативний тип мислення», «креативна уява», «креативні здібності», «креативний потенціал», «креативна компетентність», «структурні компоненти креативного типу мислення», «інтерактивна технологія».

- *емпіричні*: спрямовані на підбір психодіагностичного інструментарію вивчення особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у визначенні структурних компонентів розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології та розробці інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології.

Експериментальна база дослідження: Психологічний центр Хмельницького національного університету.

Апробація результатів дослідження: представлена на закордонних та всеукраїнських конференціях.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ

1.1 Сутність понять «креативність» та «креативне мислення» у психолого-педагогічній літературі

Креативність є міждисциплінарною проблемою та попадає у коло уваги фахівців з різних галузей знань. Проаналізувавши ряд досліджень з означеної проблеми, стає очевидним, що особливий інтерес до сутності понять «креативність» та «креативне мислення» викликаний у представників психологічної та педагогічної наук.

Теоретичний аналіз наукових праць засвідчив, що деякі аспекти даної проблеми розкриті досить ґрунтовно, але водночас постає необхідним узагальнення та конкретизація відповідних наукових досліджень сутності понять «креативність» та «креативне мислення» у психолого-педагогічній літературі.

Філософські дослідження «креативність» виокреслюють як здатність особистості до творчого мислення та творчої діяльності, що перетворює соціальний світ відповідно до цілей та потреб.

Соціологічні дослідження «креативність» розглядають як соціокультурний феномен, що є основою суспільного прогресу.

Історико-гносеологічний підхід «креативність» визначає як соціокультурну одиницю особистості, що характеризується наступними критеріями:

- розвиток творчого інтелекту, що проявляється у нестандартності мислення;
- розвиток евристичного почуття, соціально-культурних потреб та мотивів особистості;

- розвиток особистої індивідуальної креативності як творчої інноваційності;
- творча самореалізація в умовах сучасної соціокультурної ситуації [14].

Психологічні дослідження розглядають креативність як сукупність різних здібностей особистості кожна з яких може бути розкрита різною мірою, що реалізується у подоланні нею власних стереотипів мислення та створенні нових ідей із можливістю їх удосконалення.

Вперше термін «креативність» було введено психологом Д. Сімпсоном. Вчений розглядав креативність як здатність особистості відмовитися від стереотипних способів мислення [35].

Дж. Гілфорд виокреслює креативність як здатність до дивергентного мислення, що характеризується відмовою від стереотипних способів мислення [62].

Дж. Гілфорд підкреслював, що креативність як природний творчий потенціал особистості, що визначена генетично. Вчений виділив чотири параметри креативності:

- оригінальність, що характеризується спроможністю продукувати віддалені асоціації та відповідати на подразники нестандартно;
- семантична гнучкість, що характеризується здатністю виявляти основну властивість об'єкта та запропонувати новий спосіб його використання;
- образно-адаптивна гнучкість, що характеризується здатністю змінити форму стимулу таким чином, щоб побачити у ньому нові ознаки та можливості для використання;
- семантична спонтанна гнучкість, що характеризується здатністю продукування різноманітних ідей у невизначеній ситуації [62].

Згодом учений виділяє шість параметрів креативності, що характеризуються:

- здатністю до виявлення та постановки проблем;

- здатністю до генерування великої кількості ідей;
- гнучкістю продукування різноманітних ідей;
- оригінальністю продукувати віддалені асоціації та відповідати на подразники нестандартно;
- здатністю удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- здатністю до аналізу тобто уміннями вирішувати проблеми [62].

Подальший розвиток ця проблема набула в дослідженнях Е. Торренса. Дослідник визначав креативність як процес сприйняття проблем в умовах дефіциту знань, фіксації цих проблем, пошуку відповідних рішень проблем, висунення гіпотез та її перевірки та формулювання результату [69].

Е. Торренс вважає, що творчий процес проходить певні етапи:

- сприйняття проблеми;
- пошук рішення проблеми;
- виникнення та формулювання гіпотез;
- перевірка гіпотез, їхня модифікація та отримання результату [69].

Р. Стернберг визначає, що креативність є процесом деталізації творчого продукту й надання йому конкретної предметної форми.

Згідно його теорії креативності для розвитку творчої активності необхідно 6 специфічних, але взаємопов'язаних компонентів:

- здібності, що поділяються на синтетичні (уміння по-новому дивитись на проблему, тобто дивергентно мислити); аналітичні (уміння аналізувати та оцінювати ідеї); практично-контекстуальні (уміння практично застосовувати абстрактні ідеї);
- знання, опираючись на які особистість може перейти до творчої діяльності та креативно застосовувати теоретичні знання на практиці;
- мислення, для творчості необхідно обирати «особистісний» стиль мислення, що спрямований на власні закони руху та розвитку думки;
- особистісні якості такі, як: уміння долати перепони й непевність у собі, виправдано ризикувати;

- мотивація, що допомагає особистості зосередитися на творчій діяльності;

- навколишнє середовище, оскільки без зовнішньої підтримки креативність не може виявитися та розвиватися [65].

Е. Фромм розкриває креативність як здатність знаходити продуктивні рішення в нестандартних ситуаціях і глибокого осмислення свого досвіду [14].

Ф. Вільямс характеризує креативність як здатність створювати оригінальні ідеї і відмовитись від стереотипного мислення [14].

М. Валлах виокреслює креативність як здатність створювати оригінальні ідеї в умовах вирішення нових проблем [14].

Т. Ембайл пропонує модель креативності, що ґрунтується на взаємодії трьох компонентів, а саме:

- навички, що пов'язані із знаннями у певній галузі, технічні навички та талант у спеціальній галузі;

- креативні навички, що пов'язані із робочим стилем мислення, евристика для генерування нових ідей та особистісними рисами;

- мотивації, що пов'язана із бажанням зробити якусь справу заради неї самої або зацікавлення діяльністю певної особистості у певний час [54].

Дещо інший підхід обрав Д. Треффінджер для розкриття структури креативності: за основу взято динамічне поєднання чотирьох основних компонентів:

- характеристики (генерування ідей, заглиблення в середину ідеї, відкритість та сміливість під час дослідження ідей, прислуховування до «внутрішнього голосу»);

- операції (прийоми та методи генерування та аналізу ідей, розв'язання проблем та прийняття рішень);

- контекст (культура, клімат, оточення, в якому перебуває особистість);

- результати (продукти та ідеї) [68].

Ф. Баррон та Д. Харрінгтон узагальнили зміст сутності поняття креативність, а саме:

- це здатність адаптуватися до нових умов та підходів створення продуктів;

- це створення нового творчого продукту, що повною мірою залежить від внутрішньої мотивації особистості;

- це здатність, що проявляється специфічними властивостями особистості: оригінальністю, нестандартністю, валідністю та адекватністю;

- це здатність, що реалізується відкриттям та створенням творчих продуктів і оригінальним рішенням проблем [56].

Підсумовуючи погляди щодо сутності даного поняття креативність розглядають як комплексну властивість особистості, що проявляється адаптивністю, мотиваційністю, емоційністю, оригінальністю, дивергентністю, гнучкістю мислення.

У науковій літературі креативність розглядається як діяльність кінцевим результатом якої є створення якісно нового продукту, що характеризується оригінальністю та унікальністю.

О. Антонова зазначає, що креативність необхідно розглядати як здатність до творчості. Дослідниця визначає креативність як творчі можливості особистості, що можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності та як здатність створювати незвичні ідеї, відходити від традиційного мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації [2].

С. Гончаренко креативність виокреслює як особистісну характеристику, а саме як здатність висловлювати незвичайні ідеї, нетрадиційно мислити та швидко розв'язувати проблемні ситуації [10].

О. Дунаєва креативність розглядає у таких основних аспектах, як: процес, продукт, особистість, (креативні здібності особистості), середовище (сферу, структуру, соціальний контекст, що формують вимоги до

продукту творчості), проблему, що підлягає вирішенню (креативність виокремлює додатково аспект проблеми, що необхідно вирішити) [19].

Р. Кириченко визначає креативність, як особистісну якість, що характеризується: потенційними можливостями особистості, актуалізацією потреб бути творчою індивідуальністю, гармонійним поєднанням індивідуальних і соціально-значущих інтересів [25].

В. Моляко визначає креативність як здатність створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення та виділяє сім ознак креативності: оригінальність, евристичність, фантазія, активність, сконцентрованість, чіткість, чуттєвість [31].

С. Сисоєва розглядає креативність як сукупність творчих задатків, умінь особистості, що зумовлюють рівень і характер розвитку творчих якостей особистості, її когнітивних процесів, мислення, знань, умінь та навичок із урахуванням певних об'єктивних умов [44].

Л. Ткаченко поняття креативність характеризує, як: здатність особистості до варіативності, гнучкості мислення та інноваційності мисленнєвої діяльності. З даної позиції креативність є якістю особистості, що може бути сформованою за особливих умов виховання та навчання [47].

Т. Хомуленко визначає креативність, як здатність орієнтуватися в надлишковій інформації та систематизувати її [50].

Креативність як здатність реалізується у подоланні особистістю власних стереотипів мислення та продуктивному створенні нових ідей із можливістю їх удосконалення.

У зв'язку із цим, креативність є характеристикою особистості, яка проявляється у: здатності до творчості та креативності, здатності відмовитись від стереотипного мислення, здатності впроваджувати оригінальні ідеї в процесі вирішення проблем, здатності виявляти творчий характер та приймати нестандартні рішення, здатності до створення нових ідей,

здатності до виконання творчої діяльності на високому рівні, здатності до самовдосконалення та саморозвитку.

Здійснений теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, дозволив зробити узагальнення щодо сутності поняття «креативність» та охарактеризувати його, як:

- інтегральну якість особистості, що поєднує інтелектуальну та особистісну сферу;
- специфічну здатність особистості, що обумовлена наявністю специфічних властивостей до творчої діяльності;
- специфічну форму психічної діяльності особистості, що має власну психологічну структуру.

У результаті вивчення психолого-педагогічної літератури сутності поняття «креативність» розкривається, як:

- міждисциплінарна проблема з різних галузей знань філософії, соціології, педагогіки та психології;
- інтегральна творча здібність;
- здатність до створення нових ідей;
- здатність, що визначається творчим стилем діяльності;
- важлива складова творчої особистості;
- складова майстерності особистості.

Зазвичай креативність пов'язують з певною творчою діяльністю або мисленнєвими процесами. У подальшому вважаємо здійснити теоретичне дослідження сутності поняття «креативне мислення».

Е. Торренс визначав креативне мислення як виникнення чутливості до проблем, що пов'язані із недоліком знань, ідентифікацією труднощів, процесом виникнення здогадок та формуванням гіпотез [69].

Дослідник визначив параметри креативності, що характеризуються:

- легкістю (швидкістю виконання тестових завдань);
- гнучкістю (число переключень з одного об'єкта на інший);
- оригінальністю (оригінальністю виконання завдань);

- точністю (точністю виконання завдань) [69].

Дж. Гілфорд виділяє два типи мислення:

- конвергентне як здатність знайти єдиний вірний варіант вирішення проблеми;

- дивергентне як здатність продукувати велику кількість різноманітних та оригінальних варіантів вирішення проблеми [62].

Дж. Гілфорд зазначає, що креативність мислення базується на дивергентному мисленні, характерною особливістю якого є варіативність та різноспрямованість пошуку різних шляхів вирішення однієї і тієї ж ситуації [62].

Дослідник виділив параметри для визначення рівня креативності особистості, що визначаються:

- швидкістю думки – кількістю ідей, що виникають за одиницю часу;
- гнучкістю думки – здатністю переключатися з однієї ідеї на іншу;
- оригінальністю – здатністю виробляти ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих поглядів;
- допитливістю – чутливістю до проблем у навколишньому світі;
- здатністю до розробки гіпотези;
- ірреальністю – логічністю незалежністю реакції від стимулу;
- фантастичністю – повною відірваністю відповіді від реальності за наявності логічного зв'язку між стимулом та реакцією;
- здатністю вирішувати проблеми, тобто здатністю до аналізу та синтезу;
- здатністю удосконалити об'єкт, додаючи деталі [62].

L. Greenstein розкриває креативне мислення як таке мислення, що пов'язане з новизною та здатністю створювати й реалізувати нові форми, перетворювати вже існуюче у щось нове [63].

A. Abraham виокреслює, що креативне мислення є формою самовираження в унікальний спосіб [53].

Н. Жидкова зауважує, що креативне мислення виходить за рамки обмежень є оригінальним та свіжим у своїх ідеях [21].

О. Передій зазначає, що креативне мислення є процесом під час якого відбувається створення чогось нового нестандартним чи нешаблонним способом. Аналіз робіт науковців дозволив ученій додати такі риси креативного мислення особистості, як:

- точність виконання завдань;
- відкритість;
- широта мислення;
- самостійність і незвичайність мислення;
- інтерес до парадоксів;
- схильність до сумнівів;
- почуття новизни;
- гострота думки;
- творча уява; інтуїція;
- естетичне почуття краси;
- дотепність;
- сміливість і незалежність суджень;
- самокритичність;
- системність;
- логічність;
- реактивність [36].

З метою глибшого усвідомлення особливостей розвитку даного феномену науковці визначили структурні компоненти креативного мислення та його основні риси.

В. Моляко виділяє три основні цикли креативного процесу:

- перший цикл, що передбачає розуміння умов (оцінка умов) та постановки завдання;
- другий цикл, що передбачає формування гіпотези (замислу, ідеї);

- третій цикл, що передбачає попереднє розв'язання та перевірку гіпотези [31].

О. Смалько визначає чотири етапи розвитку креативного мислення:

- перший етап – підготовка (свідома робота) розглядається як дієвий стан, що є передумовою для інтуїтивного створення нової ідеї;

- другий етап – дозрівання (несвідома робота) розглядається як несвідома робота над проблемою та інкубація планомірної ідеї;

- третій етап – натхнення (перехід несвідомого у свідоме) в результаті несвідомої роботи у сферу свідомості надходить нова ідея, відкриття, спочатку у вигляді гіпотези;

- четвертий етап (свідома робота), що завершується розвитком ідеї, її кінцевим оформленням та перевіркою [45].

Дослідниця зазначає, що в реальній мисленнєвій діяльності ці чотири стадії постійно взаємодіють одна з одною [45].

Т. Чернявська зазначає, що креативного мислення невіддільне від понять самостійності та відповідальності за власні рішення та дії [51].

Головним показником креативного типу мислення є інтелектуальна та творча активність особистості, що включає в себе такі компоненти:

- інтелектуальний компонент;
- емоційний компонент;
- мотиваційний компонент;
- поведінковий компонент.

Результатом розвитку креативного типу мислення особистості є створення нових ідей та впровадження цих ідей у діяльність.

Розвиток індивідуального креативного типу мислення є важливою складовою становлення творчої особистості, яка характеризується здатністю трансформувати власний досвід з використанням творчості у процесі якої вона здатна творчо відтворювати та змінювати продукти праці, виявляючи при цьому власну креативну індивідуальність.

Індивідуальний креативний тип мислення особистості майбутніх фахівців у сфері психології характеризується:

- здатністю особистості генерувати нестандартні ідеї;
- здатністю змінювати стереотипне мислення на інноваційне;
- здатністю оперативно вирішувати проблемні ситуації;
- здатністю до створення нового.

Актуалізація індивідуального креативного типу мислення у майбутніх фахівців у сфері психології передбачає:

- актуалізацію когнітивного компонента та активне розширення інтелектуальної сфери;
- здатність до активної, мисленнєвої, творчої діяльності при вирішенні завдань;
- здатність до внутрішньої мотивації та позитивної установки на результат;
- розширення кругозору у сфері творчості та креативності;
- навчання прийомам критичного та креативного мислення;
- ознайомлення з науково-дослідними процедурами та рефлексування їх перебігу.

Формування індивідуального креативного типу мислення у майбутніх фахівців у сфері психології проявляється у їх готовності виявляти творчу активність та реалізувати свій потенціал у креативній діяльності.

Таким чином, узагальнюючи теоретичні дослідження сутності поняття критичного типу мислення науковці визначають його, як: мислення, що пов'язане з новизною та здатністю створювати й реалізувати нові форми, перетворювати вже існуюче у щось нове; мислення, що є формою самовираження в унікальний спосіб; мислення, що виходить за рамки обмежень є оригінальним та свіжим у своїх ідеях; мислення, що є процесом, під час якого відбувається створення чогось нового нестандартним чи нешаблонним способом; мислення, що невіддільне від понять самостійності та відповідальності за власні рішення та дії.

1.2 Характерні особливості розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології

Креативний тип мислення є такою здатністю майбутніх фахівців у сфері психології, що забезпечить створення нових ідей та впровадження їх у професійною діяльність. Даний тип мислення відноситься до мислення вищого рівня, що засноване на складному та постформальному мисленні. Креативний тип мислення пов'язаний із генерацією нових цінних ідей в процесі креативної діяльності [58].

До креативного типу мислення входить професійне та стратегічне мислення [70].

Розвиток креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології відіграє важливе значення для досягнення ними ефективного та високого рівня навчально-професійної діяльності [59].

Креативні фахівці є творчими в цілому не через певну вроджену рису, а швидше через своє ставлення до життя. Такі фахівці часто реагують на проблеми новими способами вирішення, а не бездумно та автоматично [60].

А. Міллер розглядає креативний тип мислення як здатність, що сприяє поглибленому навчанню та формує майбутніх фахівців вищої освіти, бути готовими до професійної діяльності [61].

Г. Подлесна та А. Ільченко трактують креативний тип мислення як здатність до творчої діяльності, що проявляється в індивідуальному продуктивному, гнучкому мисленні та становить відносно стійку характеристику особистості [37].

Дж. Гілфорд визначає два типи мислення:

- конвергентне як здатність обрати єдиний правильний варіант вирішення проблеми;
- дивергентне як здатність генерувати безліч оригінальних варіантів вирішення проблеми [62].

Креативний тип мислення базується на дивергентному мисленні. Характерною особливістю такого типу мислення є варіативність та різноспрямованість пошуку різних правильних шляхів до вирішення однієї і тієї ж ситуації [6].

Креативний тип мислення пов'язаний із новизною та здатністю створювати і реалізувати нові форми та перетворювати вже існуюче у щось нове [63].

Креативний тип мислення є формою самовираження особистості в унікальний спосіб [53].

А. Бабак та В. Ворожбіт-Горбатюк зазначають, що заклади вищої освіти є простором розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців вищої освіти. Дослідники трактують креативний тип мислення як «наскрізну соціально значиму та професійну компетентність майбутнього фахівця, що передбачає системне знання принципів та підходів створення й реалізації неординарних рішень в освітньому процесі, вміння формувати нові міждисциплінарні патерни, здатність використовувати складність або труднощі навчально-пізнавальної та науково-дослідницької діяльності, як майбутню перспективу та умову розвитку особистості фахівців» [4].

Креативний тип мислення особистості характеризується:

- здатністю створювати нові ідеї та винахідливістю;
- здатністю мислити нестандартно та оригінально;
- здатністю знаходити нові рішення у невизначених ситуаціях.

Креативний тип мислення передбачає високий рівень інтелектуального розвитку, гнучкості та швидкості мислення. Даний тип мислення потребує наявності професійних знань та досвіду. У професійній діяльності креативний тип мислення проявляється здатністю знаходити нові способи вирішення завдань, здатністю до відкриття нових взаємозв'язків та закономірностей.

Науковці зазначають, що креативний тип мислення тісно пов'язаний із критичним типом мисленням.

О. Пометун визначає «критичний тип мислення як окремий тип мислення. Даний тип мислення, з позиції авторки, характеризується:

- активністю;
- цілеспрямованістю;
- самостійністю;
- дисциплінованістю;
- рефлексивністю [38].

Критичний тип мислення передбачає розвиток у процесі навчання здатності особистості:

- визначати проблеми;
- аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- висувати альтернативи та оцінювати їх;
- обирати спосіб розв'язання проблеми або власну позицію щодо неї;
- обґрунтовувати свої погляди;
- робити свідомий вибір та діяти [38].

Креативний тип мислення виходить за рамки обмежень та є оригінальним і свіжим у своїх ідеях, а критичний тип мислення несе більш аналітичне значення. Критичний тип мислення передбачає:

- усвідомлення проблеми;
- перенесення знань та вмінь, варіантів дій у нові ситуації;
- здатність пропонувати нові підходи, методи розв'язання завдань;
- здатність оперувати логічними прийомами мислення [21].

Дані характеристики притаманні як критичному так і креативному типам мислення.

Дж. Гілфорд у своїх працях визначав, що креативний тип мислення є процесом дивергентного мислення. До структури креативного типу мислення відноситься не тільки дивергентне мислення, а й конвергентне

мислення. Конвергентним мисленням називають логічне, послідовне цілеспрямоване мислення, що проявляється в процесі розв'язання завдань, з однією правильною відповіддю [62].

Характерними особливостями розвитку креативного типу мислення за Дж. Гілфордом є наступні:

- пошук власного оригінального рішення та прагнення інтелектуальної новизни;
- погляд на об'єкт з іншого сторони та виявлення можливостей його нового використання;
- зміни у сприйнятті об'єкта та бачення його нових прихованих сторін;
- генерування нових ідей;
- відмова від стереотипних шаблонів мислення [62].

Характерними особливостями розвитку креативного типу мислення за Ф. Вільямсом є наступні:

1. Когнітивно-інтелектуальні творчі фактори:
 - швидкість мислення – генерування нових ідей;
 - гнучкість мислення – знаходження різних варіантів та здатність переходу від однієї категорії до іншої;
 - оригінальність мислення – нестандартність ідей та відступ від стандартів;
 - розробленість мислення – удосконалення ідеї з метою зробити її більш цікавою.
2. Особистісно-індивідуальні творчі фактори:
 - здатність ризикувати, що передбачає конструктивне сприйняття критики, побудова гіпотез, дії у неконструктивних умовах та захист власних ідей;
 - складність (комплексність), що передбачає пошук альтернатив, систематизація невпорядкованого, вирішення складних ситуацій, прояв сумніву стосовно єдиного правильного рішення;

- допитливість, що передбачає прояв зацікавленості до загадок, головоломок, гра з ідеями, усвідомлення прихованого змісту явищ та слідування передчуттям;

- уява, що передбачає візуалізацію та створення уявних образів, здатність бачити неіснуюче, довіряти інтуїції та виходити за межі реального світу [34].

Характерними особливостями розвитку креативного типу мислення за Е Торренсом є наступні:

- продуктивність, що характеризується здатністю до генерації великої кількості ідей;

- гнучкість, що характеризується здатністю знаходити різноманітні ідеї, переходити від однієї проблеми до іншої та використовувати різноманітні стратегії для вирішення проблем;

- оригінальність, що характеризується здатністю до знаходити унікальні ідеї, що відрізняються від банальних або сталих;

- деталізація, що характеризується здатністю до розробки ідей [69].

За даною концепцією креативний тип мислення особистості передбачає високий рівень чутливості до визначення нових проблем та дій з цими проблемами, пошук їх рішень на основі постановки гіпотез, перевірку і зміну гіпотез для формулювання результату їх вирішення [69].

Характерними особливостями розвитку креативного типу мислення за Д. Треффінгер, Дж. Янг та Е. Селбі є наступні:

- плавність, що проявляється здатністю плавно генерувати нові ідеї, способи, варіанти та альтернативні відповіді;

- гнучкість, що проявляється здатністю генерувати різноманітні нові ідеї, відповіді або запитання через зміну способу мислення та використовуваних підходів;

- оригінальність, що проявляється здатністю генерувати фрази, нові ідеї чи способи вирішення проблем або створення незвичної та унікальної комбінації елементів;

- здатність поліпшувати, розвивати, описувати чи конкретизувати нові ідеї, продукту, ситуації, щоб зробити їх більш ефективнішими;

- метафоричне мислення, що проявляється здатністю використовувати порівняння чи аналогію для встановлення нового зв'язку [68].

Узагальнюючи вищеописане слід зазначити, що вивчення креативного типу мислення пов'язане з цілим комплексом проблем. Термінологічне різноплановість даного поняття представлено в психолого-педагогічній літературі такими поняттями, як: «креативність», «творче мислення», «дивергентне мислення», «нестандартне мислення» та «оригінальне мислення».

Креативний тип мислення відрізняється від інших психічних процесів тим, що даний тип мислення передбачає наявність проблемної ситуації при розв'язанні якої необхідно розширити межі свого пізнання. Креативний тип мислення відображає реальність не лише у вигляді простих образів, але й в різних взаємозв'язках, законах, що отримані теоретичним шляхом.

Характерними особливостями розвитку креативного типу мислення визначено: пошук власного оригінального рішення та прагнення інтелектуальної новизни, погляд на об'єкт з іншого сторони та виявлення можливостей його нового використання, зміни у сприйнятті об'єкта та бачення його нових прихованих сторін, генерування нових ідей та відмова від стереотипних шаблонів мислення.

Таким чином, розвиток креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології здійснюється на умовах врахування характерних особливостей його розвитку. Розвиток креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології відбувається з урахуванням їх особистісних якостей та реалізується залежно від особливостей умов перебігу процесу креативної діяльності.

1.3 Психолого-педагогічні умови розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології

У процесі підготовки та становлення майбутніх фахівців у сфері психології необхідно розвивати креативний тип мислення. Тією чи іншою мірою кожна особистість здатна до креативного типу мислення, але часто в освітньому процесі творчі здібності особистості не розвиваються, а сама креативність придушується. Тому вкрай важливо в освітньому процесі розвивати в майбутніх фахівців у сфері психології креативний тип мислення за допомогою психологічних тренінгів, що спрямовані на тренування швидкості, гнучкості та прогностичності їх розуму.

Креативний тип мислення характеризується:

- здатністю продукувати велику кількість нових ідей за одиницю часу;
- здатністю швидко перебудовуватись та відмовлятися від шаблонного мислення;
- здатністю прогнозувати та передбачати наслідки певних дій.

Креативний підхід до освітнього процесу поєднує творчу діяльність та креативне середовище, що сприяють психоемоційному комфорту майбутніх фахівців та реалізації їх творчих можливостей.

I. Дроздова розглядає три групи умов, що необхідні для розвитку креативного типу мислення. Розглянемо їх з позиції дослідниці [18].

1. Здібності та схильності як комплекс соціально-психологічних і фізіологічних якостей особистості, що включають в себе:

- наявність здібностей та схильності до певної галузі творчості;
- працьовитість та творча одержимість;
- самостійність, ініціативність та самобутність;
- уміння вжитися в проблему та оволодіння знаннями в різних галузях науки [18].

2. Протилежні (полярні) психолого-індивідуальні якості особистості, що включають в себе:

- уміння мислити парадоксально, дотримуючись при цьому «здорового глузду»;
- надання простору фантазії та інтуїції, не виходячи за рамки певних обмежень;
- прагнення до самовираження та самоствердження у поєднанні із самокритичністю та скромністю;
- загострене відчуття новизни та уміння враховувати минулий досвід [18].

3. Оптимальні організаційні умови, що включають в себе:

- поєднання дослідницьких інтересів з автономією;
- продуктивність одночасної роботи над декількома темами;
- оптимальне співвідношення часу на працю та відпочинок;
- можливість вільного виявлення особистої творчої ініціативи [18].

Розвиток креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології передбачає:

- стимулювання навчально-пізнавальної активності та прагнення до самовдосконалення;
- оволодіння методами та прийомами рефлексивної творчої діяльності;
- засвоєння нових знань та їх творче застосування при розв'язанні конкретних завдань.

Розвиток креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології базується на теорії поступового вдосконалення їх творчої та розумової діяльності.

Перший етап розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології полягає в свідомому та творчому управлінні освітнім процесом з боку здобувачів.

Другий етап креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології спонукає їх до креативної діяльності та саморозвитку, оскільки

здобувачі повинні самостійно вирішувати конкретні проблеми, орієнтуючись на творчий рівень навчально-пізнавальної діяльності.

Процес розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчально-професійній діяльності. Необхідно навчити майбутніх фахівців у сфері психології самостійно мислити та відстоювати власну точку зору в дискусії, приймати нестандартні та оригінальні рішення, презентувати вміння застосовувати творчі якості на практиці.

Можна виділити окремі структурні компоненти розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології:

- мотиваційний компонент;
- пізнавальний компонент;
- поведінковий компонент.

Мотиваційний компонент розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології характеризується системою домінуючих мотивів, що проявляють свідоме ставлення до цінностей та цілей їх майбутньої професійної діяльності.

Пізнавальний компонент розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології дозволяє визначити знання та вміння як показники сформованості креативного мислення.

Поведінковий компонент розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології характеризується практичним та дієвим аспектом креативності.

Розвиток креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології має здійснюватися впродовж усіх етапів навчання. Поступове набуття власного досвіду зумовлює використання інтерактивних методів навчання для його засвоєння. Вибір інтерактивних форм та методів навчання є важливим завданням викладача закладу вищої освіти. в освітньому процесі викладач обирає конкретну тему для обговорення, ставить проблемні завдання, створює творчі ситуації, вибудовує етапи бесіди, а здобувачі

самостійно шукають ефективні засоби вирішення проблем, що виникають на етапі бесіди [34].

Важливо зазначити, що майбутнім фахівцям необхідно бачити певну модель креативного типу мислення до якого вони зможуть прагнути. Для цього викладачу необхідно проявляти власну ініціативу креативного типу мислення під час вирішення проблемних завдань, що стане взірцем для майбутніх фахівців.

Проблемно-дослідницький метод. Даний метод полягає у поданні викладачем матеріалу як певної проблеми, а не як презентації. Кожен здобувач повинен намагатися вирішити запропоновану проблему індивідуально та самостійно висловлювати власні ідеї. Викладачу важливо керувати дискусією та проявляти активність. Даний метод активізує навчально-пізнавальну діяльність здобувачів, вчить їх самостійності, критичності, підвищує зацікавленість до навчання та сприяє розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології.

Проектний метод. Даний метод спрямований на пошук шляхів розвитку самостійного мислення здобувачів та вміння застосовувати знання на практиці. У ході роботи з даним методом викладач пропонує здобувачам нестандартні ситуації або ж креативні завдання, де здобувачі шукають шляхи розв'язку.

Логічні методи. Такі методи забезпечують перехід від конкретної логіки до загальної при розкритті змісту певної теми та сприяють розвитку критичного типу мислення.

Метод мозкового штурму. Даний метод здійснюється шляхом використання ефекту групового мислення та сприяє збільшенню кількості генерованих ідей. Такий метод дозволить кожному здобувачу виробити власну точку зору та забезпечить їх творчу активність

Ігровий метод. Даний метод спрямований на об'єднання учасників в команду для вирішення певної проблеми у ході якої вони орієнтують свою поведінку на перемогу.

Ділові ігри. Метою даного методу є формування та відпрацювання вмінь діяти у чітко визначених ситуаціях. Здобувачі вчаться швидко аналізувати задані умови, приймати ефективні рішення та вирішувати проблеми [8].

Використання запропонованих інтерактивних методів дозволить майбутнім фахівцям зануритися у майбутню професію та відчувати задоволення від виконання професійних завдань.

Розвиток креативного типу мислення пов'язаний з удосконаленням таких розумових операцій як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування. Важливими є розвинена уява, впевненість у своїх силах, «широта» думки, активність.

Розвитку креативного мислення у здобувачів сприяють певні психологічні чинники:

- атмосфера довіри та співробітництва;
- позитивні емоції;
- індивідуальний підхід.

Креативний тип мислення є важливою якістю майбутніх фахівців у сфері психології. Розвиток креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології може здійснюватися на заняттях з різних дисциплінах.

Завданнями щодо розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології визначено:

- розробка різноманітних проблемних ситуацій для розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології;
- використання нових та цікавих способів роботи для розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології;
- використання інноваційних технологій щодо виконання креативної роботи для креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології;
- розробка системи оцінювання, що дозволить атестувати майбутніх психологів за наявність у них розвитку креативного типу мислення;

- створення сприятливого психологічного клімату для саморозвитку майбутніх фахівців у сфері психології;
- створення системи мотивації та заохочування для розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології;
- урізноманітнення стратегій навчання, що використовуються в освітньому процесі для розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології.

Варто зазначити, що з метою сприяння креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології, необхідно сприяти розвитку психологічної культури, використовуючи інноваційно-креативні технології навчання, що нададуть більшу цінність для розвитку креативності, саморефлексії та саморозвитку як викладачів, так і здобувачів.

Викладачам важливо підвищувати рівень розвитку креативного типу мислення, адже це є невід'ємна складова їх професіоналізму. Викладачі повинні мати доступ до новітньої інформації про фактори впливу на креативне самовираження здобувачів, про інноваційні педагогічні практики з розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології.

На етапі професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері психології доцільно передбачити дисципліни, що б сприяли розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології та забезпечувати інноваційне викладання [8].

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури, присвячених розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології, можна зробити наступні висновки:

- по-перше, розвиток креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології, безпосередньо пов'язаний з освітнім процесом навчання;
- по-друге, успішний розвиток креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології можливий з урахуванням певних умов;
- по-третє, для ефективного розвитку креативного типу мислення в

майбутніх фахівців у сфері психології процес розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології має бути цілеспрямованим та безперервним на всіх його етапах;

- по-четверте, для ефективного розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології необхідно опиратися на вікові та індивідуальні особливості психічних процесів здобувачів;

-по-п'яте, для ефективного розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології необхідно впроваджувати інноваційно-креативні технології навчання в освітній процес;

- по-шосте, для ефективного розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології необхідно орієнтуватися на їх інтелектуальну ініціативу, прояв їх самостійності при вирішенні творчих завдань, прагнення знайти ефективний шлях вирішення проблеми;

-по-сьоме, для ефективного розвитку даного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології необхідно поєднувати критичне та креативне мислення у процесі вирішення проблемних завдань.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження встановлено, що креативний тип мислення характеризується здатністю мислити нестандартно та знаходити нові рішення у ситуаціях. До характерних ознак креативного типу мислення можна віднести: швидкість, гнучкість, та оригінальність мислення. Процес розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчально-професійній діяльності. Для розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології необхідні певні умови, що можна об'єднати у три групи: здібності та схильності як комплекс соціально-психологічних якостей особистості, протилежні (полярні) психологічно-індивідуальні якості особистості та оптимальні організаційні умови.

Висновки до розділу

Здійснено теоретичне вивчення поняття «креативність» у психолого-педагогічній літературі та охарактеризовано його, як: інтегральну якість особистості, що поєднує інтелектуальну та особистісну сферу; специфічну здатність особистості, що обумовлена наявністю специфічних властивостей до творчої діяльності; специфічну форму психічної діяльності особистості, що має власну психологічну структуру.

Розкрито сутність поняття креативний тип мислення у психолого-педагогічній літературі та визначено його, як: мислення, що пов'язане з новизною та здатністю створювати й реалізувати нові форми, перетворювати вже існуюче у щось нове; мислення, що креативне мислення є формою самовираження в унікальний спосіб; мислення виходить за рамки обмежень є оригінальним та свіжим у своїх ідеях; мислення, що є процесом, під час якого відбувається створення чогось нового нестандартним чи нешаблонним способом; мислення, що невіддільне від понять самостійності та відповідальності за власні рішення та дії.

Охарактеризовано ознаки креативного типу мислення такі, як: пошук власного оригінального рішення та прагнення інтелектуальної новизни, погляд на об'єкт з іншого сторони та виявлення можливостей його нового використання, зміни у сприйнятті об'єкта та бачення його нових прихованих сторін, генерування нових ідей та відмова від стереотипних шаблонів мислення.

Визначено психолого-педагогічні умови розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології, що можна об'єднати у три групи: здібності та схильності як комплекс соціально-психологічних якостей особистості, протилежні (полярні) психологічно-індивідуальні якості особистості та оптимальні організаційні умови.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПСИХОЛОГІЇ

2.1 Структурні компоненти розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології

В контексті вивчення розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології та особливостей його розвитку виникла ситуація невизначеності щодо структури креативного типу мислення та показників виокремлення окремих структурних компонентів для їх детального дослідження.

Розбіжність в визначеннях понять «креативність» та «креативний тип мислення» в психолого-педагогічній літературі призвела до необхідності більш конкретно розглянути дані поняття та на цій основі визначити таку структуру креативного типу мислення, яка б поєднувала у собі всі компоненти даного феномену та враховувала особистий досвід.

Структура розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології у працях дослідників різняться як за кількісним, так і за якісним складом.

К. Урбаном розроблено компонентну модель креативності та виділено шість її компонентів.

Когнітивні:

- дивергентне мислення та дивергентні;
- загальні знання та розумова база;
- база спеціальних знань та специфічних умінь.

Особистісні:

- зосередженість та захопленість задачею;
- мотивація та мотиви;
- відкритість і толерантність до невизначеності [35].

Т. Ембайл пропонує модель креативності, що ґрунтується на взаємодії трьох компонентів:

- навички, пов'язані із знання у спеціальній галузі;
- креативні навички індивідуальний стиль мислення, евристика для генерування нових ідей і особистісні риси;
- мотивація бажання зробити конкретну справу заради неї самої або ж зацікавлення діяльністю певної особистості у певний час [54].

О. Дунаєва виділяє такі компоненти педагогічної креативності. Охарактеризуємо їх з позиції авторки.

Внутрішні:

- мотиваційний (прагнення до нового та гуманістичні настанови);
- когнітивний (загальні професійно-педагогічні знання та знання теорії креативності);
- рефлексивний (перцептивність та усвідомлення проблем і сприйняття невизначеності).

Зовнішні:

- організаторський (соціальна спрямованість, стимулювання та створення креативного середовища);
- діяльнісний (дивергентне, системне мислення та комунікативність);
- продуктивний (демонстрація зразків результатів та креативний рівень вирішення навчально-професійних завдань) [19].

І. Гриненко розглядає структуру креативності майбутнього педагога як динамічну взаємодію п'ятьох компонентів, а саме:

- мотиваційного, даний компонент передбачає формування мотивації успіху;
- емоційно-ціннісного, даний компонент сприяє налагодженню стану психофізіологічної когерентності та прийняття майбутніми педагогами засад культури;
- когнітивного, даний компонент сприяє засвоєнню здобувачами специфічних знань основ креативності;

- конативного, даний компонент сприяє оволодінню специфічними навичками, прийомами та методами генерування й аналізу ідей;

- результативного, даний компонент сприяє створення креативного навчального продукту [11].

В. Фрицюк визначено модель креативності, що складається з трьох компонентів.

- музично-пізнавальний (когнітивний) - характеристики мислення і сприйняття;

- емоційно-мотиваційний (мотиваційний) - установка на професійну значущість цієї якості та на її особистісно-ціннісне значення;

- діяльнісно-творчий (поведінковий) - характеризує реалізацію креативних якостей на поведінковому рівні [49].

Показниками музично-пізнавального компонента визначено:

- інтелектуально-творча ініціатива в різних видах виконавської діяльності;

- оригінальність тлумачення художнього образу;

- гнучкість у процесі розв'язання музично-творчих завдань;

- кмітливість у пошуку найефективніших засобів утілення музичного образу [49].

Показниками емоційно-мотиваційного компонента визначено:

- цікавість до музично-творчих проблем;

- мотивація самовдосконалення виконавських умінь та навичок;

- асоціативні зв'язки у сприйнятті та відтворенні музичного твору;

- фантазія у творчому осмисленні музичного образу [49].

Показниками діяльнісно-творчого компонента визначено:

- якість виконавської інтерпретації;

- відкритість виконавському досвіду;

- самостійне застосування виконавських прийомів;

- надситуативна активність у музично-творчій діяльності [49].

I. Подорожна розглядає такі компоненти креативності майбутніх вчителів природничого профілю.

Емоційно-мотиваційний компонент, що передбачає:

- наявність позитивного емоційного стану та віри у власні можливості;
- внутрішню мотивацію до творчої самореалізації на посаді вчителя;
- орієнтацію не на продукт, а на творчий процес [40].

Когнітивний компонент, що передбачає:

- оволодіння здобувачами загальними та спеціальними знаннями, уміннями, навичками, що пов'язані з креативністю;
- здатність до дивергентного мислення та сенситивності мислення [40].

Діяльнісний компонент, що характеризується:

- уміннями створювати креативну атмосферу та бачити педагогічні проблеми;
- уміннями знаходити нові оригінальні та продуктивні шляхи їх вирішення;
- уміннями творчо використовуючи природні об'єкти [40].

Результативний компонент, що визначається наявністю творчого продукту [40].

О. Куцевол розробила структуру методичної творчості вчителя, що містить когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти.

Когнітивний компонент – це професійні знання, що в єдності з творчим мисленням та творчою уявою складають основу для створення нових ідей [30].

Діяльнісний компонент – це професійно-педагогічні вміння та творчі способи вирішення завдань, а також досвід творчої діяльності та індивідуально-творчий стиль [30].

Особистісний компонент – це риси різних сфер особистості від сформованості яких залежить спрямованість вчителя на самовдосконалення до професійної творчої діяльності та якість результатів його праці [30].

В результаті проведеного структурного аналізу понять «креативність» та «креативний тип мислення», визначено такі структурні компоненти креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери, які є взаємозалежними та взаємообумовленими: когнітивний, мотиваційний, емоційний та діяльнісний компоненти.

Когнітивний компонент, що забезпечує процес реалізації мисленнєвих процесів, а саме креативного типу мислення та вербалізацію результатів.

Мотиваційний компонент, що є основою спонукання мотивів та створює необхідні умови для реалізації креативного типу мислення.

Емоційний компонент, що має значний вплив на реалізацію та розвиток креативного типу мислення під час переживання різних емоційних станів.

Діяльнісний компонент, що забезпечує переходи в процесі реалізації креативного типу мислення та є ключовим фактором для впровадження креативних ідей у професійну діяльність.

За результатами теоретичного дослідження психолого-педагогічної літератури наведено узагальнену структуру креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери та розкрито характер взаємодії її компонентів. Розроблена структура сприятиме розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери. Врахування структурних компонентів розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери дозволить розробляти психологічні програми та покращувати їх в процесі діяльності. Оскільки всі структурні компоненти є взаємообумовленими, то такі психологічні програми мають бути комплексними та обов'язково супроводжуватись психотехніками з розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери

2.2 Методика дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців у сфері психології

Методика дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери передбачала теоретичне вивчення сутності поняття «креативності» та «креативного типу мислення» у психолого-педагогічній літературі та визначення структурних компонентів його розвитку.

Емпіричне дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери на базі Психологічного центру Хмельницького національного університету. В дослідженні взяли участь 30 майбутніх фахівців психологічної сфери.

Для психодіагностичного дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери підібрано тести, опитувальники та методики.

Для дослідження складових креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери обрано тестову методику «Тест креативного мислення» (Ф. Вільямс).

Дана методика дозволить вивчити окремі складові креативного типу мислення такі, як:

- швидкість мислення;
- гнучкість мислення;
- оригінальність мислення;
- розробленість мислення.

Швидкість мислення проявляється у швидкості думки, великій кількості креативних ідей та визначається шляхом підрахунку кількості малюнків, незалежно від їх змісту.

Результати швидкості мислення поданні на рис. 2.1

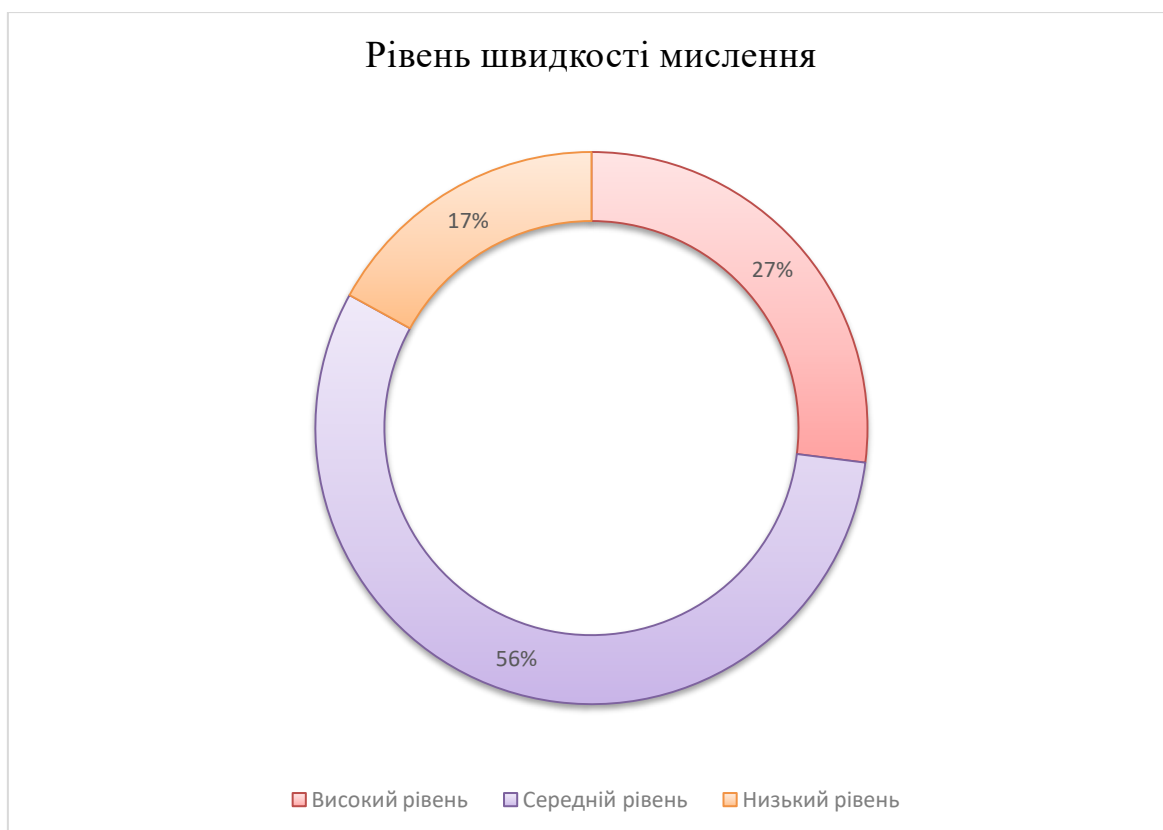

Рисунок 2.1 – Рівень швидкості мислення

За результатами дослідження визначено такі показники:

- низький рівень швидкості мислення (16.7%);
- середній рівень швидкості мислення (56.6%);
- високий рівень швидкості мислення (26.7%).

Гнучкість мислення проявляється у продукуванні ідей та нестандартному вирішенні їх, що характеризується більш високою інтелектуальною активністю та визначається кількістю змін категорії малюнка, рахуючи від першого малюнка.

Результати гнучкості мислення поданні на рис. 2.2.

За результатами дослідження визначено такі показники:

- низький рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (26.7%);
- середній рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (56.6%);
- високий рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (16.7%).

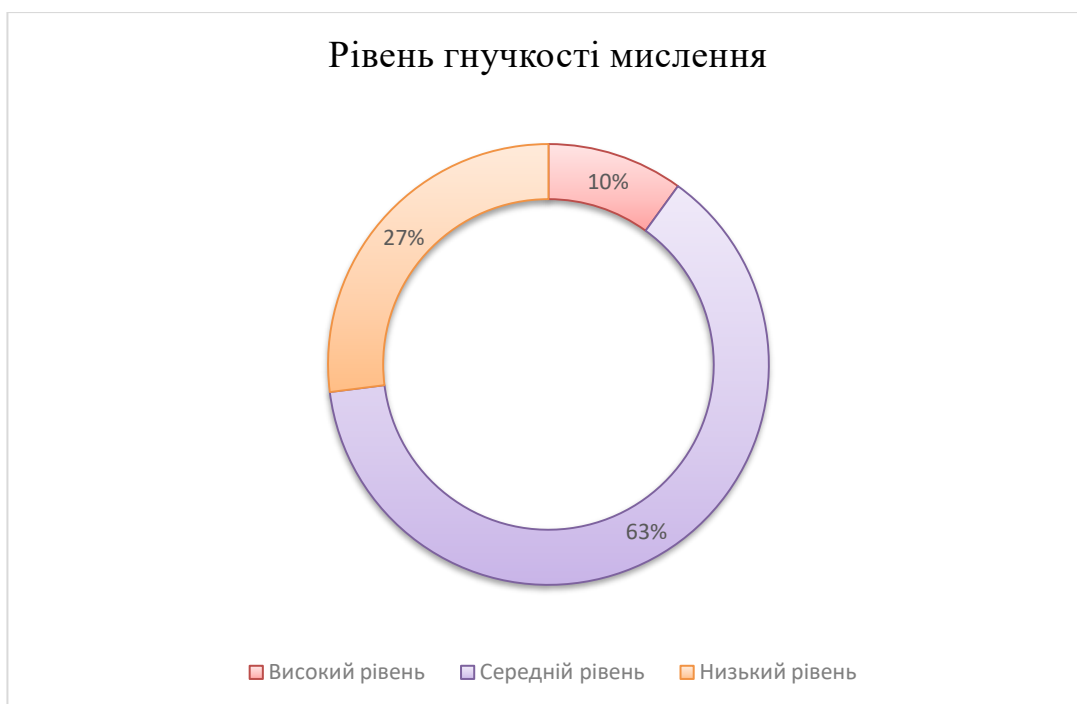

Рисунок 2.2 – Рівень гнучкості мислення

За результатами дослідження переважають середні показники гнучкості мислення.

Оригінальність мислення проявляється в здатності висувати ідеї, відмінні від загальновідомих, загальноприйнятих та визначається місцем розташування фігури (усередині / зовні), де виконується малюнок.

Результати оригінальності мислення поданні на рис. 2.3.

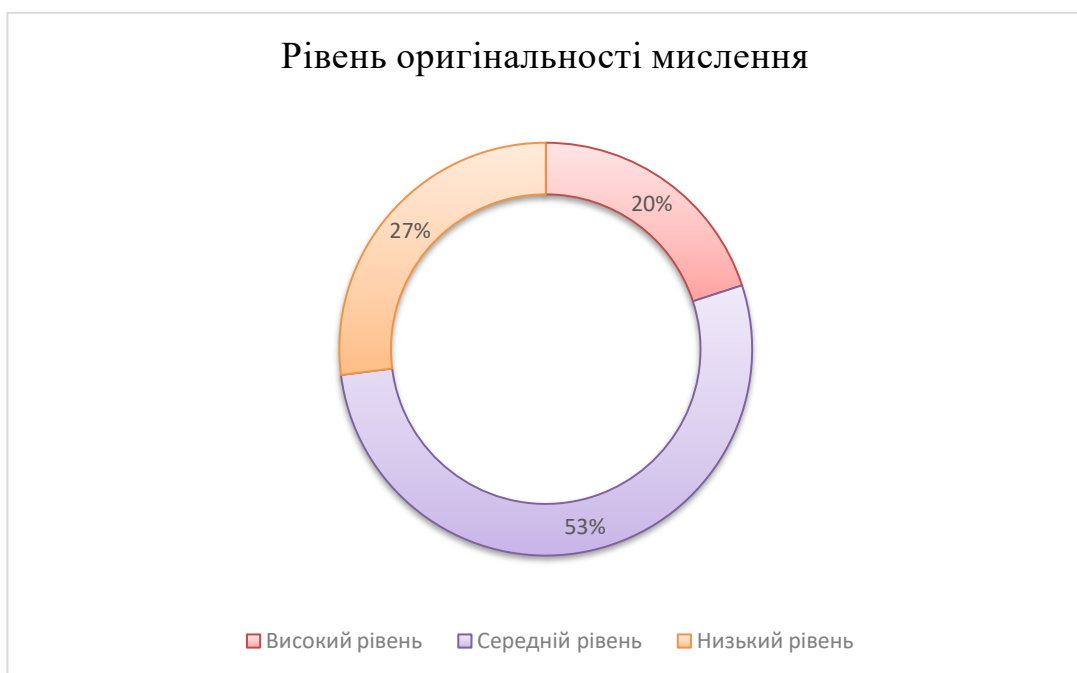

Рисунок 2.3 – Рівень оригінальності мислення

За результатами дослідження визначено такі показники:

- низький рівень оригінальності мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (26.7%);
- середній рівень оригінальності мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (53.3%);
- високий рівень оригінальності мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (20.0%).

Розробленість мислення проявляється визначається симетрією / асиметрією, де розташовані деталі, що роблять малюнок асиметричним.

Результати розробленості мислення поданні на рис. 2.4.

Рисунок 2.4 – Рівень розробленості мислення

За результатами дослідження визначено такі показники:

- низький рівень розробленості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (33.3%);
- середній рівень розробленості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (46.7%);
- високий рівень розробленості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (20.0%).

За результатами тестової методики визначено середні показники окремих складових креативного типу мислення: швидкість, гнучкість, оригінальність та розробленість мислення.

Для дослідження розвитку компонентів креативного типу мислення (гнучкості мислення) майбутніх фахівців психологічної сфери обрана методика «Анаграми» (модифікація тесту (Г. Айзенка та Н. Головань).

Дана методика допоможе визначити рівень розвитку компонентів креативного типу мислення (гнучкості мислення). Досліджуваним пропонується інструкція: (за п'ять хвилин скласти із даних анограм слова для цього необхідно використати всі букви анограми та не додаючи інших). Оцінка результатів проводиться за наступною шкалою:

- 31 слово та більше – гнучке мислення з елементами самобутності та оригінальності;
- 22 – 30 слів – висока гнучкість;
- 17 – 21 слово – достатні показники гнучкості;
- 11 – 16 – слів середні показники гнучкості;
- 10 слів та менше – інертне мислення

Результати методики подані на рис. 2.5.

За результатами дослідження визначено такі показники:

- дуже високий рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (3.3%);
- високий рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (10.0%);
- достатній рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (16.7%);
- середній рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (46.7%);
- низький рівень гнучкості мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (23.3%).

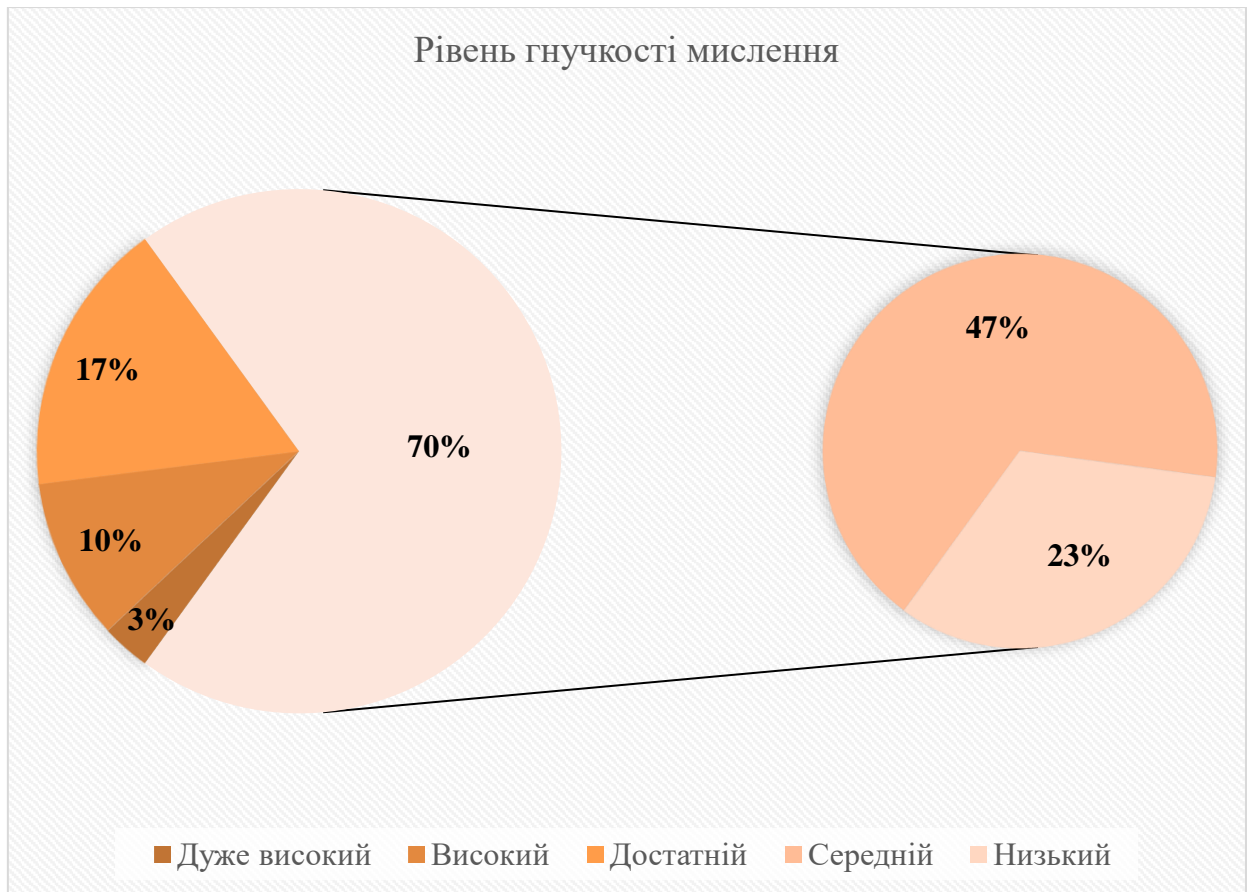

Рисунок 2.5 – Рівень гнучкості мислення

За результатами дослідження визначено середні показники креативного типу мислення (гнучкості мислення) майбутніх фахівців психологічної сфери.

Для дослідження комплексного показника критичності, гнучкості та конструктивності мислення як компоненту креативного типу мислення особистості майбутніх фахівців психологічної сфери обрано методика «Доповнення слів» (модифікація тесту Г. Айзенка та Н. Головань).

Дана методика допоможе визначити комплексний показник гнучкості, критичності, гнучкості та конструктивності мислення як компоненту креативного типу мислення особистості. Досліджуванам пропонується протягом 5 хвилин вставити на місце крапок в дужках відповідне слово, що було б закінченням першого та початком другого. Виконувати роботу необхідно швидко та уважно, звертати увагу на кількість крапок, що відповідають кількості букв у слові.

Результати методики подані на рис. 2.6.

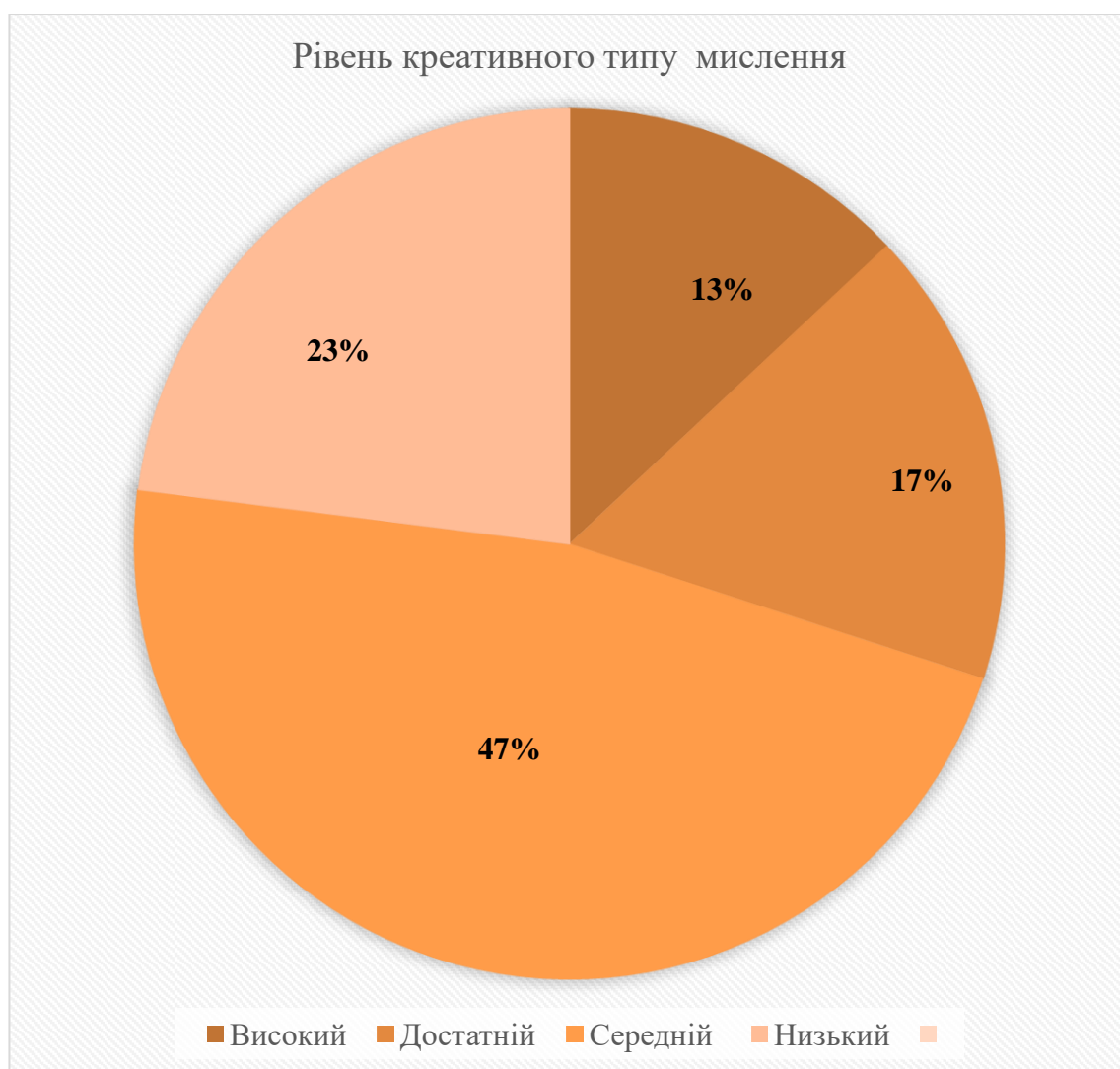

Рисунок 2.6 – Рівень креативного типу мислення

Оцінка результатів роботи досліджуваного проводиться за відповідною шкалою:

- 18-19 слів – високий рівень (висока сумісність гнучкості, критичності, швидкості та конструктивності мислення);

- 15 -17 слів – достатній рівень (достатньо висока сумісність гнучкості, критичності, швидкості та конструктивності мислення);

- 11-14 слів – середній рівень (середня сумісність гнучкості, критичності, швидкості та конструктивності мислення);

- до 10 слів – низький рівень (низька сумісність гнучкості, критичності, швидкості та конструктивності мислення, що проявляється шаблонністю та стереотипністю мислення).

За результатами дослідження визначено такі показники:

- високий рівень креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (13.3%).
- достатній рівень креативного типу майбутніх фахівців психологічної сфери (16.7%);
- середній рівень креативного типу майбутніх фахівців психологічної сфери (46.7%);
- низький рівень креативного типу майбутніх фахівців психологічної сфери (23.3%).

За результатами дослідження визначено середні показники сумісності гнучкості, критичності, швидкості та конструктивності мислення майбутніх фахівців психологічної сфери.

Для дослідження креативного типу мислення (легкості асоціювання та швидкості переключення мислення) майбутніх фахівців психологічної сфери обрано методику «Легкість асоціювання» (модифікація тесту Г. Айзенка та Н. Головань).

Дана методика допоможе вивчити легкість асоціювання та швидкість переключення мислення від руху думки в одному напрямку до руху в зворотному. Досліджуваним пропонується протягом п'яти хвилин на місце крапок вставити в дужках слово, що означало б теж саме, що й слово, що стоїть за дужками. Оцінка результатів роботи досліджуваного проводиться за відповідною шкалою:

- 20-18 слів – високий рівень легкості асоціювання;
- 17-15 слів – достатній рівень легкості асоціювання;
- 10-14 слів – середній рівень легкості асоціювання;
- до 10 слів – низький рівень асоціювання.

Результати методики відображені на рисунку 2.7.

Рисунок 2.7 – Рівень креативного типу мислення

За результатами дослідження визначено такі показники:

За результатами дослідження визначено такі показники:

- високий рівень креативного типу мислення майбутніх фахівців психологічної сфери (10.0%).
- достатній рівень креативного типу майбутніх фахівців психологічної сфери (13.3%);
- середній рівень креативного типу майбутніх фахівців психологічної сфери (50.0%);
- низький рівень креативного типу майбутніх фахівців психологічної сфери (26.7%).

За результатами дослідження визначено середні показники креативного типу мислення (легкості асоціювання та швидкості переключення мислення) майбутніх фахівців психологічної сфери.

2.3 Інтерактивна технологія розвитку креативного типу мислення майбутніх фахівців психологів

Розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери залежить від розробки та впровадження інтерактивної технології навчання в освітній процес вищої школи. Дана технологія створить оптимальні умови для розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери. Реалізація інтерактивної технології активізує пізнавальну діяльність майбутніх фахівців психологічної сфери та мотивуватиме їх до креативної діяльності.

Інтерактивна технологія базується на розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери та реалізується пошуком креативних ідей, що не підпорядковуються єдиній логіці.

Психолого-педагогічними умовами розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери визначено: здібності та схильності як комплекс соціально-психологічних і фізіологічних якостей особистості; протилежні (полярні) психолого-індивідуальні якості особистості та оптимальні організаційні умови

1. Здібності та схильності як комплекс соціально-психологічних і фізіологічних якостей особистості, що включають в себе:

- наявність здібностей та схильності до певної галузі творчості;
- працьовитість та творча одержимість;
- самостійність, ініціативність та самобутність;
- уміння вжитися в проблему та оволодіння знаннями в різних галузях

науки [18].

2. Протилежні (полярні) психолого-індивідуальні якості особистості, що включають в себе:

- уміння мислити парадоксально, дотримуючись при цьому «здорового глузду»;

- надання простору фантазії та інтуїції, не виходячи за рамки певних обмежень;
- прагнення до самовираження та самоствердження у поєднанні із самокритичністю та скромністю;
- загострене відчуття новизни та уміння враховувати минулий досвід [18].

3. Оптимальні організаційні умови, що включають в себе:

- поєднання дослідницьких інтересів з автономією;
- продуктивність одночасної роботи над декількома темами;
- оптимальне співвідношення часу на працю та відпочинок;
- можливість вільного виявлення особистої творчої ініціативи [18].

Інтерактивна технологія сприятиме розкриттю креативних можливостей особистості та сприятиме розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери. Важливо окреслити, що будь-яка креативність потребує розвиненої творчої уяви, фантазії та вміння створити творчу ідею чи оригінальне рішення для її впровадження.

Головним завданням закладу вищої освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців у сфері психології та формування на цій основі їх здатності до креативного типу мислення.

Інтерактивна технологія забезпечить:

- сформованість креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери;
- сформованість креативних умінь та навичок, що проявляються у нестандартному вирішенні завдань;
- створення нових творчих продуктів, що характеризуються оригінальністю з використанням інтерактивних методів.

Специфіка підготовки майбутніх фахівців психологічної сфери полягає в необхідності розвитку у них креативного типу мислення, що передбачає:

- здатність генерування креативних ідей;

- здатність виявляти, ставити та креативно вирішувати проблеми;
- здатність діяти на основі критичності та креативності;
- здатність організовувати та реалізовувати креативну діяльність;
- здатність оцінювати межі власної креативності;
- здатність підвищувати рівень фахової компетентності.

Для забезпечення розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери доцільно організовувати освітній процес, обираючи інтерактивні технології та методики викладання психолого-педагогічних дисциплін.

Інтерактивна технологія забезпечить розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери, що передбачає формування в них здатності до креативної діяльності. Розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери характеризується здатністю до продукування принципово нових ідей, забезпечуючи при цьому взаємозв'язок його структурних компонентів.

До важливих умов необхідності розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери відносять:

- креативність має вирішальне значення для створення унікальних та оригінальних ідей;
- креативність підвищує рівень ефективності вирішення завдань та сприяє вдосконаленню особистості;
- креативність дозволяє швидко адаптуватися до змінних умов та забезпечить креативне вирішення важливих проблем у професійній діяльності;
- креативність необхідна для інтерпретації будь-якої проблеми та забезпечить здатністю вирішення її декількома способами;
- креативність є універсальною навичкою, що затребувана сучасними вимогами до професії психолога [7].

Інтерактивна технологія включає в себе такі методи навчання, як:

- метод пошуку креативних ідей;
- мозковий штурм;
- метод емпатії;
- метод персонажів;
- метод синектики;
- метод гірлянд, асоціацій та метафор;
- морфологічний аналіз;
- модель креативного мислення;
- метод шести капелюхів креативного мислення.

При розробці інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери визначено: мету, завдання та принципи креативного навчання.

Метою інтерактивної технології є розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери.

Завданнями інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери визначено:

- формування інтелектуальних та креативних здібностей;
- формування креативного та критичного мислення;
- формування креативного та інноваційного потенціалів;
- формування структурних компонентів розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери.

Інтерактивна технологія розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери передбачає активну взаємодію та залучення всіх суб'єктів освітнього процесу. Інтерактивна взаємодія характеризується активною співпрацею між усіма суб'єктами вищої освіти.

Особливостями інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери визначено:

- створення інтелектуально-пізнавальної активності, що передбачає активне навчання орієнтоване на творчу та інтелектуальну комунікацію;

- створення ситуацій взаємонавчання, що передбачає залучення кожного учасника з до обговорення ситуації, де кожен може висловлювати власну точку зору покладаючись на свій досвід;

- створення ситуацій успіху, що передбачає створення атмосфери емоційного комфорту та доброзичливості, що дозволить розкритися усім учасникам;

- використання різноманітних інтерактивних форм та методів навчання (індивідуальна, парна, групова робота та командна робота) [1].

Інтерактивна технологія розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери – це модель відкритої комунікації між усіма суб'єктами освітнього процесу, що розвиває креативний тип мислення та комунікативні вміння.

Метою інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери є створення спеціальних комфортних умов для залучення усіх учасників освітнього процесу та створення психоемоційної атмосфери для розкриття їх креативного потенціалу.

Визначено психолого-педагогічні принципи інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери:

- принцип активності: активна участь у спілкування та активна взаємодія з іншими;

- принцип відкритого зворотнього зв'язку: вільне висловлювання думок та ідей учасниками;

- принцип експериментування: активний пошук учасниками нових ідей та шляхів вирішення завдань;

- принцип довіри у спілкуванні: створення сприятливого психоемоційного простору в процесі навчання;

- принцип рівності позицій: створення рівних позицій для усіх учасників [20].

Враховання психолого-педагогічних принципів сприятиме ефективному впровадженню інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери.

Впровадження технології передбачає реалізацію інтерактивних методів навчання таких, як мозковий штурм, метод вільних асоціацій, дидактичні ігри, коло ідей, метод акваріум, метод «ажурна пилка»,

Психологічною особливістю мозкового штурму є розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери, що дозволяє створювати велику кількість ідей та варіантів вирішення різних практичних проблем. Мозковий штурм розвиває командну взаємодію та активізує колективну роботу, що підвищує її групову згуртованість. Даний метод полягає в генерації потрібної кількості ідей з подальшою їх обробкою для отримання в кінцевому результаті кращої ідеї або рішення [48].

Психологічною особливістю методу вільних асоціацій є розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери. Перевагою такого типу мислення є його високий рівень оригінальності. Генерування ідей розвиває креативний тип мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери, що дозволить їм бачити реальну практику на більш глобальному рівні. Даний метод розвине діалектику мислення та допоможе знайти вихід з безвихідної ситуації. Метод вільних асоціацій застосовує оригінальні, несподівані рішення творчих завдань та проблем [48].

Психологічною особливістю дидактичних ігор є розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери на основі позитивних емоцій та почуттів. Дидактичну гру можна розглядати як технологію групової психотерапії. Правильна організація даного методу сприятиме позитивній атмосфері у групі, співробітництву та взаємопідтримці учасників. Такий метод вчить долати психологічні бар'єри та сприятиме розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери [48].

Психологічною особливістю методу «коло ідей» є розвиток креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери. Даний метод застосовують, коли всі групи мають виконувати одне завдання, що складається з декількох питань, які групи представляють по черзі. Даний метод сприятиме розвитку комунікативних навичок та емоційної впевненості майбутніх фахівців психологічної сфери висловлювати власну точку зору. Саме такий метод активізує командну роботу та підвищує групову згуртованість усіх учасників [48].

Психологічною особливістю методу «акваріум» є формування критичності та креативності мислення, толерантності до думок інших і розвиває навички командної роботи та комунікативну компетентність [48].

Психологічною особливістю методу «ажурна пилка» є розвинута психолого-педагогічна культура учасників, що сприяє створенню комфортної атмосфери та чіткому розподілу функцій між учасниками. Метод «ажурна пилка» розвиває в учасників критичне та креативне мислення, навички командної роботи та здатність до самопізнання й самоаналізу своєї діяльності [48].

При впровадженні інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери за доцільне є проведення занять з інтерактивними підходами, зокрема:

- лекційно-семінарські заняття;
- евристичні дискусії;
- круглі столи;
- ділові ігри;
- профільні занурення;
- майстер-класи;
- тренінгові заняття;
- методи кейсів;
- проектні технології [1].

Особливу перевагу слід надавати саме інтерактивним формам та методам проведення занять, що найбільше сприятимуть розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери.

На теоретичному етапі доцільно використовувати інтерактивні лекції:

- лекція-бесіда, що передбачає ведення діалогу з аудиторією та забезпечує встановлення безпосереднього комунікативного контакту;
- лекція-вікторина, що передбачає взаємозв'язок теоретичного та практичного досвіду;
- лекція-диспут, що стимулює свідомий обмін думками між суб'єктами освітнього процесу;
- лекція-консультація, що передбачає з'ясування складних проблемних питань;
- проблемна лекція, що сприяє вирішенню певних професійних проблем;
- лекція у форматі «круглого столу», що передбачає запрошення фахівців-експертів та фахівців-практиків [20].

При проведенні інтерактивних лекцій необхідно враховувати:

- проблемний характер у процесі викладання;
- сучасні актуальні питання та завдання;
- сучасні тенденції досягнення науки та практики;
- вмотивованість та обізнаність учасників.

На інтерактивних лекціях доцільно використовувати такі елементи роботи, як:

- проблемні запитання та завдання;
- відеофрагменти та візуалізаційні матеріали;
- інтерактивне спілкування;
- анкетування-опитування;
- творчі та евристичні завдання.

З метою розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери під час проведення семінарських та практичних занять, доцільно використовувати інтерактивні форми і методи навчання, зокрема:

- ігри-вправи тренувального характеру, що включають конкретну практичну ситуацію з певним алгоритмом дій;
- комплексні рольові ігри, що обов'язково включають в себе імпровізаційні елементи у діях учасників;
- ігри-змагання, що передбачають усвідомлення завдання, проведення порівняння відповідних отриманих результатів, вибір найбільш ефективного варіанту вирішення конкретної проблеми;
- ігрове проектування, що призначене для активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців;
- широкоформатна ситуація, що передбачає комплексний аналіз та об'єктивну оцінку конкретної ситуації;
- мікроситуація, що передбачає точне відтворення сутності означеної проблеми;
- ситуація-проблема, що передбачає здійснення не тільки аналізу конкретної ситуації, але й свідомого прийняття рішення;
- ситуація-ілюстрація, що призначена для активізації взаємообміну знаннями та професійним досвідом між учасниками; цей метод є оптимальним при проведенні круглих столів, семінарів-тренінгів та майстер-класів;
- ситуація-інцидент, що спрямована на подолання психологічних та емоційних бар'єрів учасників та сформування на цій основі адекватної моделі поведінки в складних стрес-ситуаціях [20].

Основними рекомендаціями щодо впровадження інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери визначено:

- використання наукових підходів таких, як: системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та компетентісний;

- дотримання принципів щодо розвитку креативного типу мислення, а саме: цілеспрямованості, науковості, проблемності, гуманізації, індивідуалізації, творчості та активізації;
- відповідність змісту організації освітнього процесу;
- розробка курсу дисциплін, що забезпечують інтеграцію знань;
- викладання дисциплін та моделювання процесу комунікації, що забезпечить вирішення професійних завдань;
- створення в освітньому процесі ситуацій успіху та взаємодії;
- використання психологічних ресурсів на тренінгових заняттях, що сприятиме розвитку креативного типу мислення;
- застосування інтерактивних методів та форм навчання;
- регулярне проведення психодіагностики.

Впровадження інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери підвищить:

- рівень розвитку креативного та критичного мислення;
- рівень розвитку інтелектуальних та креативних здібностей;
- рівень мотивації та зацікавленості до запропонованого завдання;
- рівень інтелектуальної та креативної активності;
- рівень розвитку креативності та генерування нових ідей;
- рівень умінь працювати в команді;
- рівень психоемоційного стану усіх учасників креативного процесу.

Таким чином, реалізація та впровадження інтерактивної технології розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери дозволить здобувачам вищої освіти ефективному розкриттю їх творчих можливостей у креативній діяльності; сформує позитивну установку на виконання творчих завдань та підвищить рівень їх психологічної компетентності.

Висновки до розділу

Визначено структурні компоненти розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери такі, як: когнітивний компонент, що забезпечує процес реалізації мисленнєвих процесів та вербалізацію результатів; мотиваційний компонент, що є основою спонукання мотивів та створює необхідні умови для реалізації креативного типу мислення; емоційний компонент, що має значний вплив на реалізацію та розвиток креативного типу мислення під час переживання різних емоційних станів; діяльнісний компонент, що забезпечує переходи в процесі реалізації креативного типу мислення та є ключовим фактором для впровадження креативних ідей у професійну діяльність.

Здійснено методичку дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери, що передбачала теоретичне вивчення сутності поняття креативний тип мислення та виокреслення структурних компонентів розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери. За результатами дослідження визначено середні показники розвитку особливостей креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери.

Розроблено інтерактивну технологію розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери, що підвищить: рівень розвитку креативного та критичного мислення; рівень розвитку інтелектуальних та креативних здібностей; рівень мотивації та зацікавленості до запропонованого завдання; рівень інтелектуальної та креативної активності; рівень розвитку креативності та генерування нових ідей, сформує уміння працювати в команді та підвищить рівень психоемоційного стану усіх учасників креативного процесу.

ВИСНОВКИ

Здійснено теоретичне вивчення поняття «креативність» у психолого-педагогічній літературі та визначено його як інтегральну якість особистості, що характеризується творчими можливостями, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності та у здатності створювати неординарні ідеї, відходити від традиційного мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації.

Розкрито сутність поняття креативний тип мислення та визначено його як відносно стійку, індивідуальну характеристику особистості, що проявляється в продуктивному, гнучкому, оригінальному мисленні у творчій діяльності та соціально-професійну компетентність майбутнього фахівця, що передбачає системне знання принципів створення й реалізації неординарних рішень в креативній діяльності, вміння формувати нові міждисциплінарні взаємозв'язки, здатність використовувати труднощі навчально-пізнавальної діяльності, як майбутню перспективу та умову саморозвитку особистості.

Охарактеризовано ознаки креативного типу мислення такі, як: пошук власного оригінального рішення та прагнення інтелектуальної новизни, погляд на об'єкт з іншого сторони та виявлення можливостей його нового використання, зміни у сприйнятті об'єкта та бачення його нових прихованих сторін, генерування нових ідей та відмова від стереотипних шаблонів мислення.

Визначено психолого-педагогічні умови розвитку креативного типу мислення в майбутніх фахівців у сфері психології, що об'єднані у три групи: здібності та схильності як комплекс соціально-психологічних якостей особистості, протилежні (полярні) психологічно-індивідуальні якості особистості та оптимальні організаційні умови.

Визначено структурні компоненти розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери такі, як: когнітивний, мотиваційний, емоційний та діяльнісний компоненти, які є взаємозалежними та взаємообумовленими ключовими факторами для впровадження креативних ідей у професійну діяльність.

Здійснено методичку дослідження особливостей розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери, що передбачала теоретичне вивчення сутності поняття креативний тип мислення та виокреслення структурних компонентів розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери. За результатами дослідження визначено середні показники розвитку особливостей креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери.

Розроблено інтерактивну технологію розвитку креативного типу мислення у майбутніх фахівців психологічної сфери, що підвищить: рівень розвитку креативного та критичного мислення; рівень розвитку інтелектуальних та креативних здібностей; рівень мотивації та зацікавленості до запропонованого завдання; рівень інтелектуальної та креативної активності; рівень розвитку креативності та генерування нових ідей, сформує вміння працювати в команді та підвищить рівень психоемоційного стану усіх учасників креативного процесу.